

מנשלתחן שלמה

עיונים ופנינים בפרשה מבית מדרשו ושיעוריו של
הגאון הניקא רבינו שלמה יהודה בארי שליט"א

תש"ן
98

פרשת עקב

האדם חי ממוצא פי ה' שבלחם

פי לא על הלחם לבדו יחיה האדם פי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (ח, א). פירש האריז"ל בליקוטי תורה (פ' עקב), שיש חלק רוחני במזון, וכעין המן שהוא מזון רוחני, ולעולם אין מי שיזון את האדם אלא חלק רוחני זה, וזהו 'פי לא על הלחם לבדו יחיה האדם', פי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם, היינו מה שיצא מפיו יתברך בבריאה להוציא מן הארץ כל דבר ודבר, אותו הדיבור נכנס באותו המזון, והוא זן ומחיה את האדם.²

איך אפשר לאכול היום אוכל קדוש כמו קרבן, ושיתברך במעיו כמו לחם הפנים

ובנותן טעם לציין בזה למונא כנוניד משרים (פ' עקב), שהזהיר לרבינו בבית יוסף בזה הלשון: כשאתה אוכל, על כל לעיסה ולעיסה הרהר בדברי תורה, ובכן יהיה המאכל קדוש דוגמת הקרבן. וזה שכתוב 'פי לא על הלחם לבדו יחיה האדם', כלומר כשהאדם אוכל לבד 'לחם', בלא דברי תורה, לא יתפרנס ויחיה בכך, אבל תדע במה יחיה האדם ויתפרנס, 'על כל מוצא פי ה'', כלומר כשבשעה אכילה יהרהר בדברי תורה, שהוא מוצא פי ה', 'יחיה האדם', אז יחיה אדם ויתפרנס במעט שיאכל, שיתברך המזון שבמעיו.

ארץ אשר אבניה ברזל, חזקים כברזל

ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת (ח, ט). ביאר הרמב"ן שהכתוב משבח הארץ שימצאו בה מחצבים מן אבנים גדולות אבנים יקרות אבני גזית לבנות מהם בתים וחומות ומגדלים, וכאשר יחשבו באיזה מקום שיש שם אבנים, ימצאו גם ברזל, כי מעפרה יוקח ברזל. והביא מתרגום ירושלמי, שאבניה של ארץ ישראל חזקים כמו ברזל. וכן כתב הספורנו, שבארץ ישראל נמצא ריבוי אבנים קשות ובהירות, יפות וטובות לבנין. וכן 'נחושת', שהוא הברזל הטוב והנאות ביותר לבנין וכלים, כי הוא בהיר.

ארץ אשר אבניה ברזל, כבדים כברזל

ובספר תורת יחיאל¹ (פ' תרומה, אות תשפד) ביאר ש'אבניה ברזל' היינו שהם כבדים כברזל, וכמובא במסכת כתובות (בדף קיב ע"א) בשבח ארץ ישראל שרבי חנינא היה 'מתקן מתקליה' של ארץ ישראל,² וביארו התוספות שם, שהיה שוקל אבנים, וכאשר היה מוצאן קלות - אמר עדיין לא נכנסתי לארץ ישראל, וכיון ששקלו ומוצאן כבדות - אמר כבר נכנסתי לארץ ישראל, כי אין אלו אלא אבני ארץ ישראל,³ והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק (תהלים קב, טו) "פי רצו עבדיך את אבניה". וכן הביאו תוספות בשם מדרש תנחומא בפרשת שלח לך (ואינו לפנינו).

בזכות ארץ ישראל תבטל זוהמת נחש הקדמוני

ובספר חיים ושלום להרב ממונקאטש (פ' עקב) כתב שבהכרח פסוק זה 'ומהרריה תחצב נחשת' אינו אלא לדרשה, כי כבר כתב בספר תבואות הארץ (חלק תוצאות הארץ, ח"ג ערך מתכת) שבימינו לא נמצא נחושת בארץ ישראל, אלא הכתוב מרמז שבכח ארץ ישראל יטהרו

לעתיד לבוא מזהמת הנח"ש הנקרא 'נחושת' כמובא בזה"ק (פ' תרומה, דף קמח ע"ב), היינו שיחצבו כח הנחש מהיצר הרע ויבטלוהו (כמובא בסוכה נב ע"א), ויישאר רק חלק הקדושה אשר בו, לעשות רצון ה' יתברך (כמובא בע"ח שער מט פ"א).

ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחושת, בנחלת אשר ובנאמת שבספר תבואות הארץ שם הביא שבהרי הגליל העליון נמצא נחושת, אלא שאין איש שם על לב להוציאו בארץ הנשמה הלזו. ובספר אמרי חן (פ' עקב) הביא שבימינו מצאו נחושת אף בסדום, והביא עוד בשם החזון איש, שבנחלת שבט אשר שבגליל העליון יש מחצבי נחושת וברזל, וכברכת משה אליהם (בדברים לג, כה) "ברזל ונחושת מנעליך" כמו שפירש"י שם, וכן נרמז בפסוק 'אָרֶץ אֲשֶׁר וגו' ומהרריה תחצב נחשת'. וציין באמרי חן, שכאשר חפרו שם אכן מצאו כדבריו.

מי שמברך תמיד על מאכלו לא ישלטו בו תולעים
ואכלתו ושבעתו וברכתו (ח, י). כתב בשפתי כהן, שכל המברך על כל מה שאוכל ואינו מכניס לגופו שום דבר בלא ברכה ראשונה ואחרונה, כשמת אין התולעים שולטים בגופו, לפי שהתולעים הם מהקללה כמ"ש בקלות שבפ' כי תצא (דברים כח, לט) "פי תאכלנו החלעת", והברכה היא היפך הקללה, שלא יאכלוהו התולעים בקבר, וכמ"ש (יחזקאל מד, ל) "להניח בְּרָכָה אֶל בֵּיתְךָ", הוא הקבר. ועוד ש'ברכה' גימטריא 'זכר', שכיין שמזכיר שמו יתברך ומברך על כל דבר ודבר שהיה אוכל, ולא הנהה משום דבר בלא ברכה, לזה מצילין אותו מדין התולעים. ועוד, שמאחר שבשר גופו נתגדל ונתרבה ע"י ברכה, אין הקללה שולטת במקום ברכה. וסיים שמצינו רמז לזה, כי סופי תיבות 'ואכלתו ושבעתו וברכתו' הוא ארבע תו"ן, ועם הכולל עולה בגימטריא 'ברכת נהנים להציל מדין תולעים'.

תחילה צריך אדם לתקן נפש הבהמית ואז יזכה למאכל אדם ונחמתי עשב בשדה לבהמתו ואכלתו ושבעתו (יא, טו). במסכת ברכות (בדף מ ע"א) דרשו מזה שאסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, וכעין זה הוא בסוף מסכת גיטין (בדף סב ע"א), שאסור לו לאדם 'שיטעום' כלום עד שיתן מאכל לבהמתו.⁴

וביאר זאת ביד אפרים (או"ח סי' קסז) על פי המובא במדרש (ב"ר לג, א וביק"ר כז, א ובתנחומא אמור סי' ו) ובירושלמי בבא מציעא (פ"ב ה"ה) שכאשר ראה מלך הודו את רשעותו של אלכסנדר מוקדון, אמר לו שאין הם זוכים לגשמים אלא בזכות בהמותיהם, כמ"ש (בתהלים לו, ז) "אֲדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'', שאדם בזכות בהמה תושיע ה', ובזה ביאר היד אפרים, שכל אחד צריך להחזיק עצמו שלפעמים אין לו זכות. ואינו אוכל אלא בזכות הבהמות.

ויש לציין בזה למה שביאר בספר ליקוטי תורה לבעל התניא (פ' בחוקות, מט ע"א), שתחילה צריך אדם להעלות הנפש הבהמית שבו, שזוהו כעין הקרבת הקרבן על גבי המזבח, וזה מהתבוננות בשבח של מקום (וכנגד פסוקי דזמרה), ואז יזכה למאכל אדם, שתתגלה מעלת הנפש האלוקית שבו ותתייחד עם קונוה (וכנגד קריאת שמע ותפילה).

¹רבי עקיבא יוסף שלינגר זיע"א.

²כ"ה בירושלמי שביעית (פ"ד ה"ז) בזה הלשון: רבי חנינא רבא מתקל כיפי (-שוקל אבנים), רבי חנינא מתקל גושייא (-שוקל גושי האדמה), לקיים מה שנאמר "פי רצו עבדיך את אבניה ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע, לָכֵן יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ" הוא מאמר עשירי מעשרה מאמרות, שבמאמר זה ניתן כח בזרע ופירות לזון ולסעוד את לב האדם. ובהו ביאר רבי אהרון קוטלר, שזהו "פי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", כי החיות באה על ידי דיבור מיוחד.

³וביאר האריז"ל עוד, שלכן צריך לברך על המזון, כי על ידי הברכה מעורר את החיות כפי שיצא מפיו יתברך, להחיות את חלק החומרי שבאדם בחיות הרוחנית. ובילקוט מעם לועז ביאר דברי התרגום ירושלמי, שאבני ארץ ישראל יהיו 'זכות ונוצצות' כמו ברזל. ויש לציין בזה למעשה הידוע עם בעל הבת עין (מובא בספר ביששים חכמה, בערך בעל הבת עין) שאמר לו שד"ר מארץ ישראל שאבני ארץ ישראל נוצצות כמרגליות, וכאשר עלה לארץ הקודש ולא ראה כזאת, נעצב אל ליבו, וכאשר פגש את אותו השד"ר בצפת וסיפר לו צערו, אמר לו אותו השד"ר שאם זוכים רואים זאת, ואכן הסתגר הבת עין בחדרו בתעניות וסיוגופים, עד שזכה לראות זאת.

וכן היה לעתיד לבוא בירושלים, כמ"ש בהפטרות פ' ראה (בישעיה נד, יג) "וְכָל גְבוּלָהּ לְאֶבְנֵי חֶפְזִי", וביאר הרד"ק שאבני ירושלים וערי גבולותיה יתהפכו להיות אבנים טובות ומרגליות.

⁴בזכות בהמה תליא מלתא, ולכן שתינת האדם קודמת לשתינת בהמתו.

”ויחרד כל ההר מאוד” (שמות יט, יח)

משיעור יום ה' עקב תשע"א

כל ההמשכיות בעולם, ולכן נח שהיה לבדו בדור המבול וממנו ההמשכיות, נאמר בו "איש צדיק" (בראשית ו, ט), וכן יוסף שהיה לבדו מול טומאת מצרים וְהִקְיָה לְכָל הָעוֹלָם נְאֻמָּה עַל מִכִּירוֹתָי "מִכֶּרֶם בְּכֶסֶף צְדִיק" (עמוס ב, ו). ומלבד זאת, קדושת הברית של הצדיקים אינה מצד תאוות הגוף, אלא שהם עומדים מול הסט"א בעצמה לבטל זוהמתה מן העולם, אבל מדרגת כל אדם השומר בריתו היא מצד החכמה וראשית הדעת, ואעפ"כ בכל אחד מישראל שייך מדרגת 'צדיק' על ברית המילה כמ"ש (בישעיה ס, כא) "ועמך כולם צדיקים", אלא שעיקר היראה המשמרת קדושתו היא מצד החכמה, וכן כל מה שאדם חוטא הוא מפני שאיבד את החכמה.

כל היראת שמים היא ממעמד הר סיני שהיה ביראה גדולה לבטל את הגאות

ואיבוד החכמה הוא בסיבת הגאווה שיש באדם, כי החכמה היא מצד יסוד המים כמ"ש במשלי (יח, ד) "נחל נובע מקור חכמה", והגאות היא מצד יסוד האש שדרכה לגבוה למעלה, וכשהאדם מתגאה, חכמתו מסתלקת, כמובא במסכת פסחים (בדף סו ע"ב) שכל המתיהר חכמתו מסתלקת, ונכנס בו רוח שטות לרצון ולמחשבה בדבר עבירה.

וכדי שתשרה החכמה והיראה תמיד באדם, צריך שיזכור במעמד הר סיני, כי נתן הקב"ה את התורה דוקא על 'הר' שמתנשא למעלה ולא בשפלה או בעמק, כדי שתמשך היראה לדורי דורות גם על מי שהוא גבוה כ'הר'. וזה שנאמר במתן תורה "ויחרד כל ההר מאוד" (שמות יט, יח), שאע"פ שתהיה גאות באדם, תוכל היראה של מעמד הר סיני לבטל את גאוותו ולהשיב בו את ראשית החכמה, שהיא הידיעה הברורה בשכר ועונש, ולא זיק את עצמו בענין היסוד, וישמור את היראה. ולכן הביא הקב"ה על הר סיני קולות וברקים ויראה גדולה, בכדי שתמשך היראה על נשמות ישראל לדורי דורות. ולכן על ידי שהיתה יראה גדולה על ההר כמ"ש "ויחרד כל ההר מאוד", נמשכה זו היראה על כל ישראל, כמ"ש (שמות שם, טו) "ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאוד, ויחרד כל העם אשר במחנה".

היראה במקום המקדש נמשכת גם היא מהר סיני כי ביום זה העתיק הקב"ה את מקום המקדש להר סיני

כי כל מדת היראה נמשכת ממעמד הר סיני, וככל שמתרחקים יותר מהזיכרון ביום מתן תורה, כך מאבדים את היראת שמים. וכל היראה שיש בירושלים שאף היא מקור היראה כמו שאמר במדרש (ב"ר נו, י) שנקראת 'ירושלים' על שם יראה שלם, וכן היראה שהיתה בבית המקדש מפני אדון השמים והארץ אשר שיכן שמו בבית הזה, נמשכת גם היא ממעמד קבלת התורה, כי ביום זה העתיק הקב"ה את מקום המקדש להר סיני כמובא במדרש שוחר טוב (מזמור סח).

ומירושלים תמשך היראה על כל הבריות כולם, כמ"ש בישעיהו (נו, ז) "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים". ועל כן מובא במדרש תנחומא (ויקרא ס"ח ח) שהנכרים שהיו עם יונה הנביא באוניה ונצלו, עלו לירושלים שהיא מקור היראה, ומלו עצמם שם, כי שמירת המילה תלויה ביראה. וזה שכתוב ביונה (א, טו) "וייראו האנשים יראה גדולה את ה' ויזבחו זבח לה'", ואמרו במדרש שם, וכי זבחו זבח, אלא שעשו לעצמם ברית מילה שהוא כדם זבח.

אבל זה אינו אלא לאומות העולם שלא עמדו רגליהם על הר סיני, אבל כל אחד מזרע ישראל עם הקודש אשר היה עולה לירושלים, היתה נמשכת יראתו משרשו במעמד מתן תורה, כי היה חוזר

יראה תתאה היא יסוד הדעת וראשיתה ובשמירתה יהיה האדם נמשך מכל חטא ועון

הנה ביראת שמים ישנם מדרגות הרבה שאותם צריך האדם להשיג, ובכל יום צריך להוסיף יראה מהשי"ת. ותוספת היראה שמוסיף האדם בכל יום נקראת 'יראה עילאה', ותלויה היא במדרגת עבודתו את השי"ת, ויש 'יראה תתאה' שהיא היסוד שעליה עומדים כל עבודת האדם ותורתו, ועליה צריך לשמור בכל זמן ובכל מדרגה שיהיה האדם, ואף אם תימנע ממנו עבודת השי"ת בתורה ובתפילה כראוי, או שיהיה טרוד ביסורים ח"ו, או שימצא בין הגויים, יהיה תמיד כולו מלא וגדוש יראת שמים.

ויראה עילאה היא שמביאה את האדם לעשות תשובה בכל יום מחדש, כי מפני שמוסיף דעת בגדולת השי"ת, מוסיף יראה גדולה יותר על יראתו, ועל כן עושה תשובה מחדש לפני השי"ת, וזהו שכתוב (בקהלת א, יח) "ויוסיף דעת יוסיף מכאוב", שכיון שיודע יותר מגדולת ה' ב"ה, יוכל להרגיש יותר את כאב חטאיו ולשוב עליהם בתשובה מחדש.

ויראה תתאה היא שאין האדם חוטא, ושומר את עצמו תמיד מלעבור עבירה ח"ו, והיא יסוד הדעת וראשיתה, כמ"ש (במשלי א, ז) "יראת ה' ראשית דעת". ויראה תתאה תלויה בקדושת היסוד, וכן שמירת קדושת היסוד תלויה ביראה תתאה, כי הם תלויים זה בזה, שכשהאדם ימסור את נפשו להשמר מכל שמץ של פגם היסוד, תהיה לו יראה תתאה לשמור את כל מצוות התורה, ומאידיך כשישמור האדם את היראה שהיא ראשית הדעת ויסודה, לא יחטא, ולא יעבור עבירה ח"ו. כי ראשית היראה היא בקדושת ברית קודש, כמ"ש 'בראשית' - ירא שית, שיהיה ירא על המידה השישית שהיא היסוד.

ראשית היראה שלא יחטא האדם לעולם תלויה בחכמה ולא בצדקות
והנה היראה מהחטא תלויה בחכמה ולא בצדקות, כמ"ש בתהלים (קיא, י) "ראשית חכמה יראת ה'", ואדם שלא עובר עבירה נקרא חכם, ואף אם לא חטא ולא יחטא לעולם, אינו במדרגת צדקות - שייקרא 'צדיק', אלא שנקרא 'חכם'. כי כפי שיש לאדם דעת לשמור את גופו מלכנוס לתוך האש או מלעשות כל דבר סכנה שיוכל לאבד את נפשו, ויש לו את החכמה שלא לעשות דבר שיגרום לו לרעה, כך כשיש לאדם את ראשית הדעת והחכמה מענין שכר ועונש, מה שאינו חוטא הוא מפני שיש לו את החכמה וההבנה הפשוטה - שמכל מחשבה והרהור בדבר עבירה מאבד את זיו פניו, וזבה מבטל ממנו את הארת הפנים מאת השי"ת, שהוא משאלת כל אדם שיהיו לו חיים טובים, וכל ראייה אסורה תגרום לו להוריד דמעות, ומביא סבל על ילדיו, ובכל מעשה עבירה בורא בזה משחיתים לייסרו אף לאחר עשר או עשרים שנה, וכידוע בכל ספרי הקודש. ולכן מה שהאדם שומר את עצמו מן החטא אינו מפני שהוא במדרגת 'צדיק', אלא שיש לאדם את החכמה והשכל הישר, שאינו רוצה לגרום רעה לעצמו.

[ומדרגת 'צדיק' בקדושת הברית המובאת בזה"ק התבארה במקום אחר, (בישעור מיום ה' פרשת בלק תשע"א) ומבואר שם שהשיגו אלו הצדיקים את שלימות הצלם בברית המילה, בברית הלשון, ובברית שבת קודש, ונקראים 'צדיק' כנגד המידה העליונה הנקראת 'צדיק', שמהם נשפע כל השפע בעולם. והם בודדים בעולם כמ"ש (במשלי י, כה) "וצדיק יסוד עולם", ונקראים 'צדיק' בלשון יחיד, כי הם מבטלים את תוקף היזוהמה מן העולם לבדם, כי מפני שהשיגו שלימות הצלם, היו יכולים להיות במקום הטומאה ולבטלה. ומהם

לרפואת ישועת והצלחה בכל הענינים:

אפרת בת סוזן מלכה, שבתאי יוסף בן לימור מזל, דליה בת חנה, ורדה בת סיגל
אורה נחמה בת אורית אסתר, חיים מאיר בן יוטא רחל, יוטא רחל בת בלה, איילה ומשה בני סוזן מלכה

כיון שעיקר היראה היא על ידי השמחה במעלת ישראל ציונו הקב"ה לזכור יצא"מ

ולכן אע"פ שתכלית יציאת מצרים הייתה בכדי לקבל את התורה, ציונו הקב"ה לזכור בכל יום ובכל לילה, בשבת קודש ובכל רגל ומועד, את יציאת מצרים - ולא את מעמד הר סיני, ונזכר בתורה נ' פעמים הזכרון ביציאת מצרים כמבואר בזוהר פ' יתרו (בדף פה ע"ב) ובעוד מקומות, וכל זאת בכדי שיזכור האדם את מעלתו שהפרישו הקב"ה בשינוי מקום ממש ממקום נפשות הגויים, וישמח על היותו מזרע ישראל שלא עשאהו הקב"ה לגוי, ובזה יוכל לקרב אל שכלו וחכמתו את היראה הגדולה שהייתה בהר סיני ויהיה רחוק מן החטא. וזה שאמרנו במסכת סוכה (בדף נב ע"א) שלרשעים נדמה יצר הרע לעתיד לבוא כחוט השערה, ולצדיקים כהר, כי הרשעים נדמה לעצמם ההפרש בינם לבין הגויים כחוט השערה, ולכן הם עושים כמעשיהם ומחריבים את מחשבתם ועיניהם, כי אינם מבדילים בינם לבין המצריים השטופים בזוהמה. אבל הצדיקים נדמה להם ההפרש בין ישראל לגויים 'כהר' סיני, ועל כן אינם חוטאים, כי יש אצלם את היראה הגדולה של הר סיני שאינה בנמצא אצל הגויים. ובזה המרו הערב רב את ישראל במדבר ואמרנו (במדבר יז, ד) 'נתנה ראש ונשובה מצרימה', כי מהערב רב נמשכת המחשבה שישראל הם כמו כל הגויים, ואין ביניהם אלא כחוט השערה, ועל כן רוצים להדמות להם, ולכן אמר הקב"ה לישראל שלא ישובו למצרים, כמ"ש (בדברים יז, יט) "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד", כי הפריד הקב"ה בין ישראל לעמים, וכשהוציאנו ממצרים קידש אותנו בכבודו, כמ"ש (שמות ד, כב) "בני בכורי ישראל", ובזה נתן לנו להיות חלקו שלו יתברך, כמ"ש בעמוס (ג, א) "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", והיא השמחה שצריך האדם לשמוח על שאינו גוי ורחוק מאור פניו יתברך. וכשיש לאדם את הידיעה ממדרגתו ומעלתו כבן ישראל, שהוא 'בני בכורי ישראל', צריך שיבוא לשמחה גדולה ביהדותו. ואחר ההכרה הזו, שהיא ענין הזכרון ביציאת מצרים, יוכל להכיל בדעתו את מלכות השי"ת ויחודו בהר סיני ועשרת הדברות, ותילוד בו היראה והידיעה מהעולם הבא.

ציונו הקב"ה על יציאת ותפילין שבזה מתגלה ששונים ישראל מאו"ה במהותינו ואף בגופנו

ולזה הלבשינו הקב"ה בציצית ועטרנו בתפילין, ולא ציונו לקרוא את פרשיות התפילין בלבד, כי בזה מתגלה שאנו שונים במהות בגופים ובנפשות מן הגויים, וכמ"ש על התפילין (בדברים כח, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". ולכן נזכר יציאת מצרים בפרשת הציצית, וכן פרשיות התפילין הם זכר ליציאת מצרים. ואף כל מהות פרשיות התפילין הם כנגד דרכי היראה האמורים לעיל, כי פרשת 'קדש לי כל בכור' היא כנגד ההבדלה וההוצאה של נפשות ישראל מכור הברזל וזוהמת העמים להיות לו לעם, וכנגד הידיעה של ענין 'בני בכורי ישראל', ופרשת 'והיה כי יביאך' היא כנגד השמחה שלנו בהיותנו מזרע ישראל, שאין 'והיה' אלא לשון שמחה כמובא במדרש (ב"ר מג, א), ומבואר בזוהר פרשת בא (בדף מג ע"א) שעיקר ענין יציאת מצרים הוא בפרשה זו, ופרשת 'שמעו' היא כנגד התגלות השי"ת בהר סיני וגילוי יחודו בעשרת הדברות שאמר "אנכי ה' אלהיך", ופרשת 'והיה אם שמוע' היא כנגד היראה שנתגלתה בהר סיני, ובה הוא ענין עול מצוות ושכר ועונש שנאמר בה "השמרו לכם פן יפתה לבבכם" וגו', ו'שמור' הוא מצד היראה, וכמו שאמרנו במסכת סוטה (בדף לא ע"א) על הפסוק (בשמות כ, ה) "ולשמורי מצוותי", שזהו לעושים מיראה, וכמו שמבואר בזוהר פרשת בא (שם) שפרשה זו הוא מצד מידת הגבורה והיראה, וכנאמר בה 'השמרו'.

ובהנחת התפילין בכל יום נעשים בריאה חדשה, וזוכה שוב להיבדל בין ישראל לעמים, ובזה מתגלה הדיוקן העליון של ישראל, ומתגלה גם זיו תפארתם למטה, שמייחדים את השי"ת גם באיטגליא בעוה"ז, וכמ"ש "וראו כל עמי הארץ". ולכן ביום שבת קודש צריך שילבש ציצית וטלית, אע"פ שהשבת היא אות, כדי שיראו גם בשבת שאין מניחים תפילין את ההבדל באיטגליא בין ישראל לעמים, ובזה דוקא

למקום שורש היראה בהר סיני כאשר עמד בו במעמד קבלת התורה, כמ"ש בדברים, כמ"ש בדברים (כט, יג) "ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת, כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' א-להינו ואת אשר איננו פה עמנו היום", וכמו שלמדו במסכת שבת (בדף קמו ע"א) מפסוק זה שאף הדורות העתידיים עמדו על הר סיני, ומזה נמשך אצלו הכח לדעת את התורה ולקיימה, ואת מדת היראה שיהא בכוחו על ידה לשמור את דרך התורה ואת מצוותיה. ובסיבת היות כל אחד מישראל במעמד הר סיני, יש לכל אחד את היראה תתאה שהיא מכח הידיעה והאמונה בשכר ועונש, והאמונה בעולם הבא, שהיא ראשית הדעת והחכמה, כדי שלא יזיק את עצמו ברוח השטות ודבר עבירה.

לא יוכל האדם לשמר את היראה בקרבו אלא על ידי השמחה שהוא מזרע ישראל

והנה לא יוכל האדם לשמר בתמידות את החכמה והזכרון ביראה ובמעמד הר סיני, אלא אם כן יהיה שמח ביהדותו ועל היותו מזרע ישראל. וכשתפסק שמחתו על שלא עשאו השי"ת גוי ונכרי, תיכף יהיה במקום סכנה שיאבד את חכמתו ויראתו. כי כדי שיזכור האדם את מעמד הר סיני, צריך שיזכיר עצמו בדבר יהדותו וישמח בה, שהוא הזכרון ביציאת מצרים. כי בתחילה היו כל נפשות ישראל בעירוב עם כל האומות, והוציאנו הקב"ה מתוכם להיות לו לעם, על ידי שינוי השם שינוי מעשה ושינוי מקום. שינוי השם נעשה על ידי אברהם, ששינה הקב"ה את שמו מ'אברם' ל'אברהם', שינוי מעשה על ידי יצחק שמסר את נפשו במעשה לפני השי"ת, שפרחה נשמתו ממנו וחזרה בו כמבואר בזוהר חדש פ' יתרו (בדף מב ע"א), ושינוי מקום נעשה על ידי יעקב שירד למצרים כמובא בתיקון"ז (בתיקון כו בדף עב ע"ב) שירד על מנת שיפדהו השי"ת ממקום זה כמ"ש (בבראשית מ, ד) "ואנכי אעלך גם עלה" כמובא בזוהר שמות (בדף ד ע"ב).

וכדי שיוכל האדם לקבל את התורה ואת היראה בכל פעם מחדש, צריך שיזכור את דבר יהדותו ומה שהוציאו הקב"ה מזהמת המצרים, כי הוא מזרע ישראל קדושים שהפריד הקב"ה בינם ובין זוהמת מצרים ואכזריותם, ואין חלקו כחלק נפשותיהם, ואין תאוותו ויצרו כיצורם, שהם כבהמות נדמו, והוא עשוי בצלם קדוש ונקרא 'אדם' כנאמר (ביחזקאל לד, לא) "וְאֶתֵּן צֶאֱנִי צֶאֱן מֵרַעִיתִי אָדָם", ודרשו במסכת יבמות (בדף סא ע"א) אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם, וכל מעשי כל אחד מזרע ישראל קדושים משפיעים בגבהי מרומים. ובזה יפריד את מקומו ממקום הטומאה, שהוא ענין יציאת מצרים, ולאחר שהגביה וניתק את עצמו ממקום טומאת העמים, יוכל להכיל ולהשיג בדעתו שיש לו את השייכות להר סיני, ולענין הכתוב 'ויחרד כל ההר מאוד'.

כשאדם חוטא הוא מפני שהשווה תחילה את מדרגת ישראל לאומות העולם

כי מה שאדם חוטא אע"פ שהוא יודע משכר ועונש, זהו מפני שנעשה כשוטה שאינו נותן את ליבו על ענין השכר ועונש, כי מחמת גאוותו אינו שמח ביהדותו ועל היותו מזרע ישראל, כי רוצה להיות שמח רק בהשגות ומדרגות גבוהות שישגי, ולכן בא לעצב ומרירות - עד שמאבד את היראה והחכמה, ואינו מחשב משכר ועונש ומעולם הבא, ונדמה בעיניו שחלקו כחלק הגויים ותאוותיהם, ובא לידי עבירה ח"ו. ואף אם יחשוב ויזכור את מעמד הר סיני, אינו יכול להכיל בדעתו את היראה הגדולה שבהר סיני, כי כאשר שוכח את מעלתו כבר ישראל, מאבד בזה את יראתו, כי אצל אומות העולם אין את מדת היראה, כמ"ש (בבראשית כ, יא) "רק אין יראת א-להים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי", אבל כשיזכור ביציאת מצרים, ויידע שנפשו נחצבת ממקום אחר, ובמהותו אין מקומו עם נפשות הגויים, וְנִקְבְּוֹתָ מעלת נפש המדבר על נפש החי, כן גבהה מעלת נפשו על נפש הגוי, אז יוכל להבין ולהכיל בדעתו, שנעשה עם ישראל דבר נורא תחת השמש, ודיבר עימם א-להים חיים מתוך האש על הר סיני, ובזה תשוב אצלו הידיעה משכר ועונש ובעולם הבא.

עליו 'בני בכורי ישראל'.

וכמו כן קודם שמיני עצרת שבאים לנו לשמוח עם השי"ת, אנו מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות, ובשמיני עצרת אנו שמחים בשמחת התורה לבדנו עם השי"ת כמובא במסכת סוכה (בדף נה ע"ב), וכן בראש חודש שנמשך לישראל שפע וכפרה, אנו מקריבים את השעיר בכדי ליתן חלקו של עשיו, שהוא כנגד כל הפסולת שנשפעת לעשיו בעולם הזה, וכמובא כל זה בזוהר פרשת נח (בדף סה ע"א). כי בכל עת שאנו רוצים לזכות לשמחת ישראל, אנו צריכים לתת לעשיו ולאומות העולם את חלקם, ואז אנו זוכים לשמחה האמיתית. והענין הוא שכדי שיבוא האדם לשמחה אמיתית בהשי"ת כמ"ש (בתהלים קד, לד) "אנכי אשמח בה", צריך שיסיר ממנו כל אנחה וצער על העולם הזה, שאינו שווה אף אנחה אחת וצער של בר ישראל, כי מעניני העולם הזה אין האדם יכול לבוא לשמחה, והכל הבל ורעות רוח כחלום יעוף, וכל תאוות העולם הזה מלאים בחסרונות, וכל הנאה באה עם הצער, והטרדה בצידה. ועל כן כדי שיבוא האדם לשמחה, צריך שישמח על כך שהוא 'בני בכורי ישראל', ואת הבכורה קנה יעקב בכך שנתן לעשיו את כל תענוגות העולם הזה, והיה זה בעיניו כנזיד עדשים שהוא עגול, כי בכל הנאה יש הנאה ועימה יסורים וחסרון, פעם כך ופעם כך וכמו בגלגל, ובזה ביטל יעקב את קנאתו של עשיו על חלקו בעולם הבא.

כשייותר האדם על השמחה מהעולם הזה תהיה אצלו הברכה גם בגשמיות

ובאמת בזמן שקונה האדם את העולם הבא, שהוא כנגד קניית הבכורה, קונה בזה גם את הברכה - שהברכה אמיתית היא על עניני העולם הבא, אלא שבזמן שנשפעת בשלימות, היא נשפעת גם בעולם הזה, וכמ"ש במסכת אבות (פ"ד מ"ט) שכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, והיינו שאחר שמסר את העולם הזה בכדי לקנות את ה'בכורה' שהיא עניני העולם הבא, סופו לקבל גם את ה'ברכה', כברכת יצחק ליעקב שעיקרה היא על עניני העולם הבא אך היא נשפעת ונגלית גם בעניני העולם הזה, וכמו שבשמיני עצרת מתחילים להזכיר גבורות גשמים כמובא במסכת תענית (בדף ב ע"א), שמהם כל השפע והחיים בעולם, כי כשיש את ה'בכורה', שהיא השמחה בה' לבדו, נשפעת כל השפע בגשמיות.

וזה שכתוב (בישעיה כו, ד) "כי ביה"ה צור עולמים" ואמרו במסכת מנחות (בדף כט ע"ב) שבי"ד ברא הקב"ה את העולם הבא ובה"א ברא את העולם הזה. כי יו"ד היא ה'בכורה' והיא על שם אות ברית קודש, כמו שאמר הרעיא מהימנא בזוהר פרשת פנחס (בדף רנג ע"ב), כי ממנה נמשכת היראה לאדם לשמור את קדושתו, כי היא כנגד היראה, כמובא בתיקון"ז (תיקון ל בדף עג ע"ב) האי יו"ד אתקריאת יראה.

כי כשבוחר האדם לשמוח על שלא עשהו הקב"ה לגוי עכו"ם, ושמח ביהדותו שהוא מזרע ישראל, שהוא ענין יציאת מצרים, יוכל להשיג את היראה של הר סיני ולשמור על קדושתו. והאות ה"א שהיא כנגד העולם הזה, היא כנגד הולדת והתגלות הברכה, וכמו שאמרו בב"ר (מד, יב) אברם אינו מוליד אברם מוליד. וזה כנגד 'בראשית', ב' ראשית, כמובא בתיקון"ז (בתיקון לשם, בדף עג ע"א), והאות ב"ת היא כנגד ה'ברכה', שהיא תלויה ב'בכורה' שהיא ראשית, שהם עם ישראל, כמ"ש (בירמיה ב, ג) "קודש ישראל לה' ראשית תבואתה", וכמו שאמרו במדרש (בשמו"ר כד, ג). נמצא שמלבד מה שלזכות לעולם הבא, שהשגתו הוא על ידי שיהיה ירא מלהזיק את עצמו בעבירה, והוא על ידי שישמח שהוא מזרע ישראל כאמור, גם הברכה שתתגלה בד' אמותיו בשפע גשמי, תלוי דבר זה בכך שישמח ויזכור שהוא 'בני בכורי ישראל', ובזה הוא מיחד אותיות יו"ד וה"א, ומביא להולדה של הברכה בביתו. וזה 'והיה עקב תשמעון וכו' ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך וגו'", שבהשגת היראה על ידי השמחה ביהדותו כאמור, ימשך אצלו הברכה גם בגשמיות, כי אינו תולה את שמחתו אלא בהשי"ת לבדו, כמ"ש "אנכי אשמח בה", שהוא מקור כל השפע והברכה.

יכיר האדם ההפרש בינו לבין הגוי, ויבוא לשמחה ביהדותו והיותו מזרע ישראל, ויוכל להשיג את היראה. וכמ"ש בתנא דבי אליהו (רבה בפרק כו) שאמר הקב"ה למשה, מפני מה חילל המקושש עצים את השבת, אמר משה לפני איני יודע, אמר לו הקב"ה למשה, אני אומר לך, בכל ששת ימי המעשה יש לו לישראל תפילין בראשו ובזרועו, ורואה אותם וחוזר ממעשיו, אבל עכשיו ביום השבת שאין לו תפילין בראשו ובזרועו, לכן חילל זה את השבת. באותה שעה אמר לו הקב"ה למשה, משה, צא וברור להם מצוה אחת שיהיו נוהגים בה גם בשבתות ובימים טובים, ואיזו מצוה, זו מצוות ציצית, שנאמר "דבר אל בני ישראל וגו' ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם וגו', וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' וגו'", ואין 'לדורותם' אלא 'לדור תם', ואין 'תם' אלא יעקב, שנאמר (בבראשית כה, כז) "ויעקב איש תם", תם מגזל, תם משפיכות דמים, תם מגילוי ערות. כלומר שעל ראית הציצית זכרו ששונים הם במהותם ובשורש מקום מחצב נפשותם וגופם - מן הגויים, כי הם שמחים בחלקם ואינם גוזלים וחומסים כדרך האומות, וזהו 'תם מגזל', שהיה יעקב נפרד מדרך עשיו שהיה גזל וחומס את הבריות כמובא במדרש (בב"ר עה, ח), וכן אינם שייכים לדרכי האומות הרוצחים ושופכים דמים, וזהו 'תם משפיכות דמים', כי שינוי מקום הוא כנגד יעקב כמובא ברעיא מהימנא בזוהר פרשת בהר (בדף קיא ע"ב כגירסת הרמ"ק), כי יצא יעקב מיצחק שתיקן את ענין שפיכות דמים במה שנעקד על המזבח, וכנגד שינוי מעשה כדלעיל, ועל כן יצא הפסולת שלו בעשיו - שהיה שופך דמים, ולעומת זאת יצא ממנו יעקב שהיה 'תם משפיכות דמים', ואף אין שייכים ישראל עם קדוש לטומאת העמים וזוהמתם הגדולה, וזהו 'תם מגילוי עריות', כי בירידתו למצרים, שהוא כנגד שינוי מקום כדלעיל, הכניע וביטל יעקב את ערות מצרים וזוהמתם הגדולה, ותיקן את ענין הגילוי עריות, ואת כל דרך הקודש הזו להיבדל מהאומות ודרכיהם הנחיל יעקב לכל זרעו וזרעו אחריו עד סוף כל הדורות, וזהו 'לדורותם' - 'לדור תם'. וכשיכיר במעלתו וישמח בזה שאינו גוי, תשרה היראה בדעתו שלא לחטוא ולשמור את עינו ובריתו ברית קודש. וזה מש"כ (במשלי כב, ד) "עקב ענוה יראת ה'", שעל ידי שהוא עניו ומשפיל עצמו, שאינו שמח בשכלו הגדול ובידיעותיו או בריבוי מעשיו, אלא ששמח על היותו מזרע ישראל שלא ברא אותו הקב"ה גוי עכו"ם, על ידי זה הוא נעשה כ'עקב' שהוא נושא את כל הגוף, שהיא היראת שמים הנושאת את כל תורת האדם ועבודתו והכל תלוי בה. וזה "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה" (דברים ז, יב), אין והיה אלא לשון שמחה כמו שאמרו במדרש (בב"ר מג, ג וכאמור לעיל), היינו ששמח האדם ביהדותו ושאינו גוי, 'עקב' - היינו שבא על ידי השמחה ליראת שמים כמ"ש "עקב ענוה יראת ה'", 'תשמעון' - היינו שיהיו הקולות והברקים שבהר סיני משפיעים בו תמיד לזכות ליראה תתאה שלא יחטא, וזה 'את המשפטים האלה', שהוא יראה גדולה מן החטא כמ"ש בתהלים (קיי, ק) "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי", שהיא יראה גדולה הנמשכת מהר סיני, ובאה לאדם על ידי שמחה על אשר זכה להיות מזרע ישראל.

כדי שישמח האדם ביהדותו וישיג את היראה צריך ליתן לסט"א את חלקה

ובכדי שיהיה האדם בשמחה על יהדותו, צריך שיתן ויסיר מעצמו את חלק הסיטרא אחרא, כי יעקב נטל את הבכורה מעשיו, שהיא ענין 'בני בכורי ישראל', על ידי שנתן לו נזיד עדשים, היינו שמאחר שלא היה עשיו מאמין בעולם הבא, הוא לא חפץ להיות חלקו של השי"ת, וכמו שאמר "הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה" (בראשית כה, לב), ועל כן נתן לו יעקב נזיד עדשים, שהוא עניני העולם הזה. ולאחר ששב יעקב מבית לבן, פדה את הברכה מעשיו במה ששיגר מתנות לעשיו, שהם מרמזים לכל השפע של העולם הזה, ואמר לו שכל ברכות יצחק אביהם הם על עניני העולם הבא שאין הוא מאמין בו, ובזה ביזה עשיו את הבכורה ואת הברכה, וזכה יעקב להיות חבל נחלתו יתברך, ונאמר

לציבור הקוראים היקר

הדפסת העלון כרוכה בהוצאות רבות, העלון יוצא בצמצום והביקוש עצום. ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס לעמותת יד להועיל עבור 'משולחן שלמה', ולציין ההקדשה. או בהעברה: בנק: מזרחי טפחות (20) סניף: 417 (גאולה) מס' החשבון: 521025 שם העמותה: 'יד להועיל' - עבור העלונים, ולציין את שם ההקדשה.

לבקשת רבים ניתן לשמוע בקו 'שיעורי הינוקא'

עובדות והנהגות מחיי ואורחותיו של הגאון הינוקא מו"ר שליט"א בשלוחה 4 מאת הגאון הרב יחזקאל צמח שליט"א ות"ח נוספים. כמו"כ ניתן להאזין לשיעורים האחרונים ומאמר יומי.

מספר הקו 02-5-306-506

האזינו ותחי נפשכם